

۱۳۸۸۵۴۶

طرح ها و رویکردهای شهری

سعید بختیاری

لادن رحم دل

www.ketab.ir

- سرشناسه : بختیاری، سعید، 1364 -
 عنوان و نام پدیدآور : طرح‌ها و رویکردهای شهری / سعید بختیاری، لادن رحمدل
 مشخصات نشر : تهران: آذرخش، 1393.
 مشخصات ظاهری : 372 ص: مصور، جدول.
 شابک : 978-600-5881-93-6
 وضعیت فهرست نویسی : فیا
 یادداشت : کتابنامه: ص، 367.
 موضوع : شهرسازی
 موضوع : شهرسازی -- ایران
 موضوع : خدمات شهری
 شناسه افزوده : رحمدل، لادن، 1371 -
 رده بندی کنگره : 1393 پ3ط4/166HT
 رده بندی دیویی : 307/1216
 شماره کتابشناسی ملی : 3723224

طرح ها و رویکردهای شهری

مؤلفین: سعید بختیاری - لادن رحم دل

چاپ اول: ۱۳۹۴

شمارگان: ۲۰۰ نسخه

ناشر: انتشارات آذرخش

چاپ و صحافی: کهنمونی زاده

قیمت: ۱۸۰۰۰ ریال

مرکز توزیع: تهران - خیابان انقلاب - رویروی دانشگاه تهران -

جنوب خیابان دانشگاه - پاساژ فرشته - شماره ۱۳۲۰

تلفن پخش: ۶۶۴۹۳۳۰۱ - ۶۶۴۱۷۳۴۲

شابک: ۹۷۸-۶۰۰۵۸۸۱-۹۳-۶

فهرست

فصل اول تعاریف و مفاهیم کاربردی

۲۳	تعاریف و مفاهیم پایه شهر و شهرنشینی:
23	زمینه‌های پیدایش شهر از دیدگاه نظریه پردازان:
23	ابن خلدون:
26	گوردن بایلد:
27	جین ریخون:
27	امس راپورت:
28	لوییس مامفورد:
30	ماکس وبر
31	کارل مارکس
31	پل سینجر
32	دیوید هاروی
32	شهر و عوامل گسترش آن:
۳۶	تعاریف و مفاهیم پایه برنامه ریزی و برنامه ریزی شهر:
36	مفهوم برنامه ریزی:
37	مهم ترین ویژگی های برنامه ریزی:
38	خصصیت های اساسی فرآیند برنامه ریزی:
38	مراحل فرآیند برنامه ریزی:
39	مفهوم برنامه:
40	مفهوم طرح:
41	مفهوم پروژه:
41	اصطلاحات و واژه های برنامه و برنامه ریزی:
41	چشم انداز و چشم انداز سازی:
41	تعریف چشم انداز:
43	فرایند چشم انداز سازی:
44	مدل چشم انداز سازی CDS:
46	مدل چشم انداز سازی ارگون:

47	بیانه‌ی چشم انداز
50	هدف:
52	استراتژی یا راهبرد:
52	خط مشی:
52	سیاست:
52	فعالیت:
53	مفهوم برنامه ریزی شهری:
53	اهداف اساسی هر طرح برنامه‌ریزی شهری:
53	اصول اساسی برنامه‌ریزی شهری:
54	مفاهیم پایه در مطالعات منطقه‌ای و محدوده یک شهر و تحلیل آن:
54	مطالعات منطقه‌ای شناخت حوزه نفوذ:
55	مطالعات طبیعی و جغرافیایی یک شهر:
55	موقعیت جغرافیایی یک شهر:
56	اقليم و عناصر اقليمي:
56	دما
56	رطوبت
56	بارش
56	منطقه آسایش
57	باد
58	تابش
58	روز های یخبندان
58	طبق بندی اقليمي در ایران:
58	1. اقليم معتدل و مرطوب
59	خصوصیات کلی بافت شهری و روستایی در مناطق معتدل و مرطوب:
59	طراحی اقليمي در اقليم معتدل و مرطوب:
60	2. اقليم سرد و کوهستانی:
61	خصوصیات کلی بافت شهری و روستایی در مناطق سرد و کوهستانی:
61	طراحی اقليمي در اقليم سرد و کوهستانی:
63	3. اقليم گرم و خشک:
64	خصوصیات کلی بافت شهری و روستایی در مناطق گرم و خشک

65	4. اقلیم گرم و مرطوب
66	خصوصیات کلی بافت شهری و روستایی در مناطق گرم و مرطوب
66	طراحی اقلیمی در اقلیم گرم و مرطوب:
67	توپوگرافی:
68	مطالعات جمعیت و عوامل اجتماعی
68	جمعیت پذیری:
68	مدل های جمعیتی:
69	مدل رشد خطی:
69	مدل سدنی:
69	مطالعات و بررسی های اقتصادی:
69	نقش پذیری:
70	مدل های اقتصادی
70	روش ژاکلین بوژگاریه و شاپو
71	روش ضریب مکانی (QL)
72	مطالعات کالبدی:
72	برنامه ریزی کاربری زمین:
72	انواع کاربری های زمین:
78	مفاهیم مرتبط با کاربری زمین:
78	سرانه:
78	انواع سرانه:
82	تراکم:
82	انواع تراکم:
84	ارزیابی کاربری زمین:
84	تقسیمات کالبدی شهر:
86	سازمان فضایی و ساختار فضایی شهر:
89	نظریه های ساخت شهر:
89	ساخت دواير متحدالمركز
90	ساخت قطاعی شهر:
91	ساخت ستاره ای شکل:
92	ساخت چند هسته ای (نظریه ادوارد اولمن و چانسی هاریس)

93	ساخت عمومی شهرها
94	ساخت طبیعی شهرها
94	ساخت خطی
95	مولفه های اصلی ساختار فضایی:
95	انواع ساختارهای شهری:
96	مسکن:
96	شاخص های مسکن:
97	شاخص های اقتصادی مسکن:
98	شاخص های اجتماعی و فرهنگی مسکن:
98	شاخص های کالبدی مسکن:
99	شبکه ارتباطی شهری:
102	تعاریف و ویژگی های شبکه ارتباطی از نظر وظیفه و اهمیت:
102	1. آزادراه یا اتوبان
102	2. بزرگراه یا اتوبان شهری
102	3. خیابان اصلی درجه 1 عبوری یا محلی
102	4. خیابان اصلی
103	5. خیابان جمع و پخش کننده
103	6. خیابان فرعی بن بست و فرعی بن باز (محلی)
103	7. فرعی پیاده (ماشین رو)
103	8. دسترسی پیاده و دوچرخه
104	پیاده راه:
104	انواع شبکه ارتباطی
104	- سیستم شعاعی:
104	- سیستم شطرنجی
105	سیستم حلقوی
106	سیستم ارگانیک
106	الگوی تحلیل سوات

فصل دوم روند تهیه طرح، موانع و محدودیت ها

۱۱۵	مقدمه
۱۱۵	آغاز فرآیند برنامه ریزی:
۱۱۶	رواج الگوی برنامه ریزی جامع:
۱۱۹	رواج الگوی برنامه ریزی ساختاری - راهبردی
۱۲۱	دیدگاه های نو در برنامه ریزی:

فصل سوم انواع طرح های شهری

۱۲۵	طرح جامع شهر
125	مقدمه
125	پیشینه ی طرح های جامع
126	اهداف تهیه طرح های جامع
126	تعاریف و مبانی طرح های جامع
۱۳۱	طرح جامع شهر رشت:
131	بررسی طرح های فرادست:
131	نظریه پایه توسعه استان گیلان (طرح آمایش استان)
133	طرح منطقه ای گیلان و مازندران
133	مستندات طرح توسعه شهرستان رشت:
136	شناسایی محیط طبیعی شهر رشت:
136	موقعیت جغرافیایی شهر رشت:
136	عوامل طبیعی و عوارض زمینی (عوامل محدود کننده توسعه شهر):
138	اقلیم شهر رشت
139	توپوگرافی شهر رشت:
140	وضعیت فضای سبز شهر:
140	وضعیت زلزله خیزی شهر رشت:
140	سبل خیزی شهر رشت:
141	آلودگی ها:
142	شناسایی ویژگی های اجتماعی - اقتصادی
143	ویژگی های محیط انسان ساخت

143	بافت شهر:
143	بررسی جاذبه‌های تاریخی - فرهنگی انسان ساخت:
144	نقشه کاربری زمین و فضا:
145	نقشه شبکه معابر موجود:
146	نقشه تجهیزات شهری موجود و پیشنهادی:
147	تحلیل ویژگی‌های وضع موجود در قالب جداول SWot:
152	اهداف راهبرد و سیاست‌های شهر رشت:
154	تدوین سیاست‌ها و راهبردهای کالبدی - فضایی توسعه و عمران:
161	تدوین سیاست‌ها و راهبردهای زیست محیطی در سطح شهر و محدوده بلافصل آن:
164	تدوین سیاست‌ها و راهبردهای مدیریتی و اجرای طرح توسعه و عمران
۱۶۷	طرح تفصیلی
167	مقدمه
167	پیشینه طرح‌های تفصیلی
167	اهداف تهیه طرح‌های تفصیلی:
168	مبانی و تعاریف طرح‌های تفصیلی:
۱۷۰	طرح تفصیلی منطقه ۲ تهران
170	ویژگی‌های منطقه (وضعیت موجود)
170	محدوده و وسعت
170	جمعیت
170	تقسیمات
171	شاخص‌های اجتماعی - اقتصادی، کالبدی و ... معرف منطقه
171	تحلیل وضعیت منطقه (SWOT) و مسائل اصلی
177	راهبردهای توسعه طرح جامع و منطقه
187	الگوی توسعه و سازمان فضایی منطقه (سازمان فضایی منطقه و عناصر اصلی آن)
189	سازمان فضایی پیشنهادی شهر:
190	کاربری‌ها و پهنه بندی استفاده از اراضی:
۱۹۰	طرح راهبردی - ساختاری
190	مقدمه:
191	پیشینه طرح‌های ساختاری - راهبردی:
192	اهداف تهیه طرح‌های ساختاری - راهبردی:

193	تعاریف و مبانی طرح‌های ساختاری - راهبردی:
195	دستاوردهای برنامه ریزی ساختاری - راهبردی:
195	فرآیند تهیه طرح‌های ساختاری - راهبردی
۱۹۹	طرح راهبردی- ساختاری تهران
199	چشم انداز توسعه شهر تهران
199	راهبردهای توسعه شهر
210	سازمان فضائی و پهنه بندی شهر
۲۱۱	راهبرد توسعه شهر (CDS)
211	مقدمه
212	پیشینه طرح CDS:
212	اهداف طرح CDS
213	مبانی و تعاریف:
214	فرایند تهیه و اجرای سند راهبرد توسعه شهر (CDS)
219	ویژگی‌های یک سیستم پایش به شرح ذیل است:
220	ویژگی‌های طرح CDS
221	زمان و بودجه لازم برای تدوین سند CDS
221	چالش‌ها و پیش شرط‌های فراروی طرح CDS
221	طرح استراتژی توسعه (CDS) شهر نظرآباد
221	مطالعه اسناد فرادست
221	تبیین نقش و جایگاه حوزه در مجموعه شهری تهران
222	مشخصه‌های کلی حوزه شهری هشتگرد- نظرآباد
222	نقش و وظایف حوزه در طرح مجموعه شهری تهران:
222	نقش و وظایف حوزه در قبال احکام طرح جامع جدید تهران (بوم سازگان 1384):
223	چشم‌انداز توسعه حوزه شهری هشتگرد- نظرآباد
224	اهداف کلان و خرد حوزه شهری هشتگرد- نظرآباد
۲۲۵	بررسی وضع موجود شهر
226	شناسایی محیط طبیعی شهر نظرآباد:
226	موقعیت جغرافیایی شهر نظرآباد:
226	عوامل طبیعی و عوارض زمینی (عوامل محدود کننده توسعه شهر):
227	اقلیم شهر نظرآباد:

227	بادهای غالب شهر نظرآباد:
227	توپوگرافی شهر نظرآباد:
228	جنس خاک شهر نظرآباد:
228	پوشش گیاهی شهر نظرآباد:
228	وضعیت زلزله خیزی شهر نظرآباد:
228	شناسایی ویژگی های اجتماعی - اقتصادی شهر نظرآباد
228	ساختار جمعیتی - اجتماعی شهر نظرآباد:
229	ساختار اقتصادی شهر نظرآباد:
230	امکانات اقتصادی موثر بر تحولات حوزه شهری
230	مهمترین محدودیت های اقتصادی تاثیرگذار بر فرایند تحولات آتی حوزه شهری عبارتند از:
231	کاربری اراضی شهر نظرآباد (طرح هادی) جمعیت 55280 :
231	شناسایی کیفیت محیط شهری شهر نظرآباد:
236	استراتژی های توسعه ی شهر نظرآباد
236	محورهای کلی توسعه در شهر نظرآباد
۲۳۹	طرح آماده سازی
239	مقدمه
240	پیشینه طرح های آماده سازی:
240	اهداف تهیه طرح های آماده سازی:
242	تعاریف و مبانی طرح آماده سازی زمین:
243	محتوای کلی طرح های آماده سازی زمین شامل موارد زیر می باشد:
243	مراحل اصلی فعالیت آماده سازی:
243	پیامدهای مثبت طرح آماده سازی:
244	پیامدهای منفی طرح آماده سازی:
244	جهت تهیه طرح های آماده سازی مراحل زیر ضروری است
245	شناسایی محیط طبیعی
245	موقعیت جغرافیایی شهر مهاجران:
245	اقلیم
245	انواع باد
246	توپوگرافی
246	دیدگاه های منطقه ای:

شناسایی ویژگی‌های جمعیتی - اجتماعی

نظام روابط اجتماعی - شهری

شرایط اجتماعی:

احتمالات رشد آتی شهر:

راهبردهای اشتغال در شهر مهاجران

اشتغال آتی شهر مهاجران، دوره کوتاه‌مدت تا 1375:

ویژگی‌های کالبدی طرح جامع توسعه

دسترسی

سلسله رانند - توزیع خدمات

سلسله رانند - نظام آمد و شد

انطباق سلسله - آب

سازمان قضایی

امکانات گسترش

کاربری اراضی

توسعه پایدار

مقدمه:

آغاز بحث توسعه پایدار:

اهداف توسعه پایدار:

تعاریف و مبانی توسعه پایدار:

اصول کلیدی توسعه پایدار:

مشخصه‌های توسعه پایدار:

ملاحظات کلی در برنامه ریزی برای توسعه پایدار شهری

اصول ۳ گانه توسعه پایدار در طراحی شهری

محلله مسکونی پایدار:

اصول و معیارهای پایداری محلات:

رشد هوشمند شهری (Smart growth)

مقدمه

سیر تاریخی رشد هوشمند:

اهداف رشد هوشمند:

265	تعاریف و مبانی رشد هوشمند:
265	اصول رشد هوشمند
267	راهکارهای رشد هوشمند برای ساماندهی مناطق شهری
267	راهکارهای شهری
268	راهکارهای منطقه ای
۲۶۹	نوشهرگرایی (New Urbanism)
269	مقدمه
269	روند شکل گیری رویکرد نوشهرگرایی:
270	تعاریف و مبانی نوشهرگرایی:
271	اصول پیشنهادی جهت توسعه برای در برنامه ریزی محله های شهری
277	فواید نوشهرگرایی
278	ابزارهای طراحی محله نوسازگر
279	انتقادهای وارد شده به نوشهرگرایی
۲۸۰	توسعه مبتنی بر حمل و نقل عمومی (TOD)
280	مقدمه:
280	اهداف توسعه مبتنی بر حمل و نقل عمومی (TOD)
281	تعاریف و مبانی توسعه مبتنی بر حمل و نقل عمومی (TOD)
282	راهنمای برنامه سازی توسعه مبتنی بر حمل و نقل عمومی
283	اختلاط کاربری ها
285	نوع کاربری:
۲۸۹	مدیریت بحران
289	مقدمه
290	تعاریف و مبانی مدیریت بحران:
290	بلاای طبیعی:
290	بحران:
291	مدیریت بحران:
291	مراحل مدیریت بحران:
292	چرخه سیستم مدیریت بحران:
292	تبیین رابطه شهر و آسیب پذیری در برابر زلزله
292	معیارهای آسیب پذیری در برابر زلزله:

293	معیارهای سنجش آسیب پذیری در برابر زلزله:
293	نقش برنامه ریزی بر کاهش آسیب پذیری شهرها در برابر زلزله
293	ساختار شهر:
293	بافت شهر:
294	شکل شهر:
294	فضاهای باز شهری:
294	شبکه ارتباطی:
294	تراکم جمعیتی:
296	پدافند غیر عامل
296	مقدمه
296	سیر تاریخی پدافند غیر عامل
297	اهداف پدافند غیر عامل
297	تعاریف و مبانی پدافند غیر عامل
298	اصول پدافند غیر عامل
299	رابطه پدافند غیر عامل، شهرسازی و مدیریت
299	شهر و پدافند غیر عامل
300	انواع شکل شهر و ارتباط آن با پدافند غیر عامل
301	محله و بافت شهری و ارتباط آن با پدافند غیر عامل
303	شبکه ارتباطی و ارتباط آن با پدافند غیر عامل
304	تراکم ساختمانی و ارتباط آن با پدافند غیر عامل
304	فضا و ارتباط آن با پدافند غیر عامل
305	توده و ارتباط آن با پدافند غیر عامل
305	اصول برنامه ریزی و طراحی متناسب با رویکرد پدافند غیر عامل:
306	بافت فرسوده و روش های مداخله در آن:
306	مقدمه
308	انواع بافت های آسیب پذیر شهری:
309	تعاریف و مبانی بافت فرسوده:
309	تعریف بافت فرسوده:
310	معیارهای شناسایی بافت های فرسوده
310	علل و شکل گیری بافت های فرسوده و ناکارآمد

- 313 شیوه های اقدام در بافت های فرسوده شهری:
- 318 انواع نگرش ها نسبت به بافت های فرسوده
- 319 روش های مداخله :
- 326 رویکردهای مرمت شهری:
- 329 اهداف و سیاست های بازآفرینی:
- ۳۳۰ اسکان غیر رسمی
- 330 مقدمه:
- 331 مطرح شدن موضوع اسکان غیر رسمی:
- 332 تعاریف و مفاهیم های اسکان غیر رسمی:
- 332 فرآیند شکل گیری و سرگردانی سکونتگاه های غیررسمی
- 333 ویژگی های اسکان غیر رسمی:
- 334 مهم ترین نگرش های مسکن سازی برای حل مسئله سکونتگاه های غیر رسمی :
- 334 توانمندسازی:

- ۳۳۹ پیوست
- ۳۴۱ پیوست ۱:
- 341 آیین نامه اجرایی قانون ساماندهی و حمایت از تولید و عرضه مسکن
- ۳۴۱ پیوست ۲:
- 361 سرانه ها شهری:

- ۳۶۳ منابع:

سر ارادت ما و آستان حضرت دوست
که هر چه بر سر ما می رود ارادت اوست
(سعدی)

طرح های شهرسازی در گذر زمان تغییرات فراوانی تا به امروز داشته اند و بر مبنای پارادایم های زمانه در هر عصر و دوره ای از حیث ظاهر و محتوا جرح و تعدیل های فراوانی به خود دیده اند. این طرح ها از طرفی سعی بر آن داشته اند که با این سیر زمان خود را هم آهنگ نموده و با نیازهای زمانه تطبیق دهند و از "برای مردم" به سوی "با مردم" حرکت کنند. شایان ذکر است که این تغییرات در عرصه ی سیاسی و چه فرهنگی نقشی مهمی را در تاریخ ایفا نموده اند. با عنایت به آنکه کتاب های شهرسازی به بحث های گوناگونی در خصوص طرح ها و رویکردهای شهرسازی پرداخته اند و از آن حیث که تعاریف و مبانی مطرح شده به طور کامل با طرح های شهری ارتباط لازم را برقرار نکرده اند، از این جهت راه به پیوستگی لازم بین تئوری و عمل نبردند. از این رو بر آن شدیم تا این مهم را در حد امکان به انجام رسانده و با کتابی متفاوت تلاش نماییم تا خواننده با ذهنی منظم و پیوسته تر به مطالعه هر چه عمیق تری از این طرح ها بپردازد و روند تغییرات را در عرصه ی عمل مشاهده کند. این کتاب سعی بر آن دارد تا ابتدا تعاریف و مبانی برنامه ریزی و طرح ریزی شهری را تفسیر کرده و سپس با شناختی روشن از روش شناسی طرح ها به ارائه برخی از نمونه های آن در شهرسازی بپردازد.

سعید بختیاری

آذر ماه 1393